

4 1009 m. Lietuvos visuomenė

Pirmoji misija į Lietuvą atvyko 1009 m. Žymus to meto misionierius šv. Brunonas (Bonifacas) patraukė čia galbūt dėl to, kad kaimynai žinojo Lietuvą turint „karalių“ – Netimerą. Nūdienos supratimu, Netimeras – ne karalius ir ne kunigaikštis: jis valdo ne valstybę, o tik vieną iš lietuvių genčių. Jis turi tik 300 kariauninkų, vadinasi, jo genties teritorija dar gana nedidelė. Be to, Netimeras tebėra priklausomas nuo šių kariauninkų. Tačiau žingsniai valstybingumo link jau žengti – Netimero valdžia paveldima, genties teritoriją jis laiko savo tėvonija. Tai rodytų, kad jau turi būti pradėjusi formuotis genties vado nuosavybės teisė į žemę – didysis alodas. Šis procesas prasidėjęs neseniai – vienas Netimero brolis atsidalijęs ir gyvena bei valdo atskirai (taigi Netimero šeima gali dalytis genties teritoriją), o kitas brolis tebegyvena kartu.

Ne vienam galbūt norėtųsi paskelbti Lietuvą 1009-aisiais buvus valstybe – atsistotume į vieną gretą su tuomet valstybes sukūrusiomis Lenkija ir Vengrija. Istorikams žinomas ir tarpinis etapas tarp genties ir valstybės, angl. *chiefdom*, – deja, kol kas nėra šio termino lietuviško atitikmens. Istorikų nuomone, net palankiausioms aplinkybėms susiklosčius, Netimero Lietuva būtų tapusi valstybe tik maždaug po šimtmečio. Taigi Netimero Lietuva nepriskirtina Lietuvos istorijos pradžiai: proistorės ir istorijos riba laikoma valstybės atsiradimą, o valstybę apie 1240 m. sukurs Mindaugas.

p. 36
p. 432–433 1009-ųjų Lietuva – ryškiausias Lietuvos proistorės baigiamojo etapo siužetas.

P. REPŠYS. LIETUVOS TUKSTANTMEČIO MEDALIS. 2001

KIRVIS. XI A.

Lietuvos vardą pirmąkart užrašė ne patys lietuviai. Raštas, kaip ir plytos ar menas, – tai civilizacijos lygio požymis. Neturime nei to meto žmonių atvaizdų, nei mūro pastatų. Štai kodėl brangus kiekvienas archeologų radinys. Čia pateikiame kirvį, rastą netoli Elektrėnų, Perkūnkiemyje, – tokiu galėjo būti nužudytas šv. Brunonas. Panašius kirvius naudojo ir kuršiai. Tačiau lietuviai neturėjo tokių kalavijų kaip kuršiai (vienas jų rastas XI a. kario kape Laivių kapinyne, Kretingos r.), kuriuos pagrobę didžiavosi net vikingų vadai.

XI a. KURŠIŲ KARIO KAPAS. LAIVIŲ KAPINYNAS

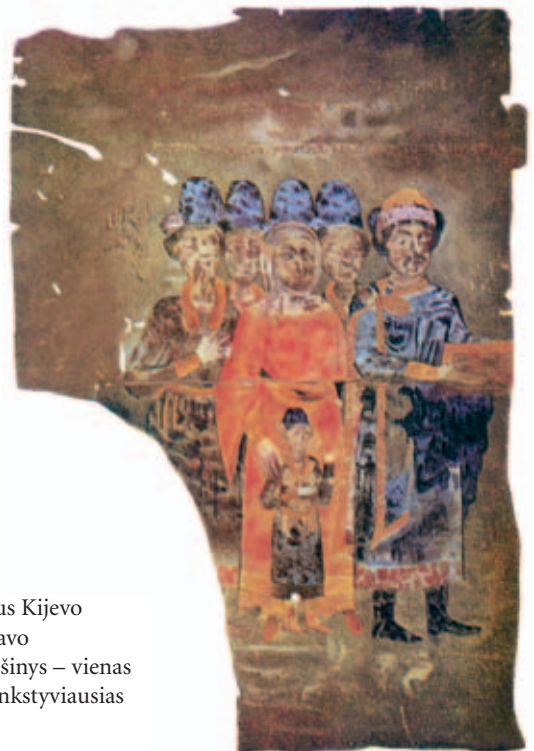
Netimero Lietuvos likimas

Po 1009 m. apie Netimerą žinių nebeturime. XII a. pr., t.y. po šimto metų, senrusių metraštyje rašoma: „O čia yra tautos, kurios rusams moka duoklę: Čiudė, Merė, Vesė, Muroma, Čeremisė, Mardva, Permė, Pečiora, Jamė, Lietuva, Žiemgala, Kuršas, Neroma, Lyvė [...]“. Taigi Lietuva yra senrusių pajungta. Atkreipkime dėmesį į pusamžiu ankstesnį – 1040 m. įrašą senrusių metraštyje „Senųjų laikų pasakojimas“: „Jaroslavas žygiavo prieš Lietuvą“. Aišku, kad čia turimas galvoje Kijevo Rusios valdovas Jaroslavas Išmintingasis (1019–1054). Jungas Lietuvai veikiausiai ir buvo užkrautas šio žygio metu. Įsivaizduokime: Netimeras ar jo įpėdinis bando priešintis senrusiams, bet pralaimi mūšį ir žūva drauge su visa kariauna. Tais laikais nukariautoji pusė pasirinkimo neturėjo. Taigi net jei Netimero Lietuvą laikytume valstybės užuomazga, Mindaugui reikėjo viską pradėti iš naujo. Šiame ankstyviausiame Lietuvos istorijos siužete tarsi užkoduotas tolesnis Lietuvos likimas – bandome stotis ant kojų ir tolydžiai esame pargriaunami. Ir tai, kaip parodys istorija, pakaitomis darė didieji kaimynai – senrusiai ir vokiečiai.

Kijevo Rusia

Senrusių valstybė Kijevo Rusia susiformavo IX a. II p. Metraščio „Senųjų laikų pasakojimas“ žiniomis, 862 m. į Rusiją buvo pakviestas variagų (taip senrusiai vadino vikingsus) kunigaikštis Riurikas. Jis ir sukūrė valstybę. Po Riuriko valdžia atiteko kitam variagų kunigaikščiui Olegui (mirė 912 m.), kurio valdymą patvirtina vienalaikiai šaltiniai. 988 m. Olego anūkas Vladimiras Sviatoslavičius (valdė 988–1015 m.) įvedė krikščionybę. Kijevo Rusia savo galybę pasiekė XI a. I p., valdant Jaroslavui Išmintingajam. Po jo mirties prasidėjo valstybės skaldymasis, pasibaigęs XII a. II p. savarankiškų valstybių susiformavimu. Dauguma jų – Voluinė, Kijevas, Černigovas, Polockas, Vitebskas, Smolenskas – vėliau prijungtos prie Lietuvos, Haličas – prie Lenkijos, o kitos – Vladimiras-Suzdalė, Naugardas, Riazanė – tapo XIV a. I p. iškilusios Maskvos kunigaikštijos, kartu ir naujos rusų valstybės, plėtimosi erdve (žr. p. 106–107). Šią kunigaikštiją valdė tos pačios Riurikaičių dinastijos valdovai, todėl Maskva laikė save Kijevo valstybingumo tradicijų paveldėtoja. Tuo remiantis šiandien siūloma ne tik Maskvos, bet ir Kijevo valstybę vadinti Rusija, o ne Rusia, nors tam labai priešinasi kai kurie ukrainiečių mokslininkai. Mes Kijevo valstybės žmones vadiname senrusiais (žr. p. 113).

KUNIGAIKŠTIS SVIATOSLAVAS
SU ŠEIMA. IŠ RANKRAŠTINĖS
KNYGOS „SVIATOSLAVO
RINKINYS“. 1073

Jaroslavo Išmintingojo sūnaus Kijevo Rusios kunigaikščio Sviatoslavo (1054–1078) ir jo šeimos piešinys – vienas ankstyviausių, o gal ir pats ankstyviausias senrusių atvaizdas.